

Recenzija

Peter Kovačič Peršin, *Kako misliti Boga*

Andrej Ule

Univerza v Ljubljani, Slovenija

andrej.ule@guest.arnes.si

 © 2025 Andrej Ule

Moram reči, da me je zelo pritegnila zadnja, obsežna knjiga Petra Kovačiča Peršina *Kako misliti Boga* (2024). V njej obravnava praviloma zelo kritičen odnos ključnih slovenskih literatov do vprašanja religije in do v Sloveniji dominantne Katoliške cerkve. Podrobno se posveti Prešernovemu *Krstu pri Savici*, Kettejevemu metafizičnemu obratu, Cankarjevemu dojemanju krščanstva v očenašu hlapca Jerneja, Pregljevemur so očenju s smrtjo Boga v njegovem *Bogovcu Jerneju*, Mrakovemu iskanju krščanstva v njegovih dramah zunaj institucionalnih ograd pa tragičnemu labodjemu spevu slovenskega katolicizma v poeziji Franceta Balantiča, razdvojenemu človeku v manihejskih dilemah Marjana Rožanca, duhovnemu preseganju zgodovinske ujetosti pri Edvardu Kocbeku in poeziji Božjega molka pri Viliju Steguju. Ne mislim podrobno opisovati Kovačič Peršinove izjemno obsežne in miselno bogate analize duhovnih uvidov, soočenj in predvsem kriz, skozi katere so se prebijali predstavljeni slovenski literati, zadržal se bom le pri nekaterih po mojem mnenju bistvenih poudarkih te knjige.

Na začetku moram poudariti, da me s Petrom Kovačičem Peršinom že sicer družijo tako osebnostno kot intelektualno prijateljstvo, ki se je začelo že v času našega študentskega gibanja, ko sva intenzivno sodelovala v zavzetih dialogih med kristjani in marksisti. Zato me je še posebej zanimalo, kakšno sintezo svojih dialoških razmišljanj predstavlja njegova knjiga. O tem sem več pisal že v svojem sestavku o sodelovanju med študentskimi aktivisti in študenti teologije o študentskem gibanju v Sloveniji (Ule 2024). Moram reči, da sva na svojih medsebojnih srečanjih redno obravnavala duhovno situacijo v Sloveniji in bila do nje zelo kritična. Strinjala sva se, da je že dolgo časa (vsaj od izгона protestantov) v nenehni krizi in potrebuje neke vrste novi protestantizem, vendar brez slehernega prozelitizma. Vsekakor se strinjam z temeljnim Kovačič Peršinovim stališčem do vere in odnosa do Boga, kot ga je koncizno izrazil že v uvodu v svojo knjigo (2024, 11–12):

Vprašanje *kako misliti Boga* bi moralo biti le vprašanje vere in kot tako je vedno aktualno in odprto, ker človek pač biva neprenehoma v negotovosti zunanjega in notranjega življenja in želje po preseganju vseh omejitev. [...] Vera je pot bivanjske odprtosti, ker zahteva svobodo duha in sledenje novim uvidom, zahteva uravnavati svoje življenje po notranjem glasu. Je bivanjska avantura. Bivanje ne pomeni stati v zasidranosti omejenega zrenja, ampak raziskovati globine neznanega. Vera zahteva absolutno odprtost duha in prav tako tudi zvestobo spoznanemu.

Vemo, da je v Sloveniji že vsaj dvesto let prevladovala formalna, povnanjena in institucionalno poudarjana religioznost, ki ji je bil živ osebni odnos do sleherne Presežnosti (naj bo v teistični ali neteistični obliki) kar se da tuj. Podobno se je tudi socializem, ki je nastopal z gesli radikalnega humanizma, po (začasni) osvojitvi oblasti hitro zožil na formalni, povnanjeni in institucionalno poudarjeni partijski socializem brez duha. Oba skupaj, tako avtoritarni katolicizem kot avtoritarni socializem, sta predvsem zamorila vse, kar diši po živem duhu in po dejanski človečnosti, kar je seveda onemogočalo tudi vsak iskren dialog o veri in neveri, o demokraciji, svobodi ipd.

Mislim, da je človečnost temeljna človekova etična in duhovna naravnost. Meni pomeni eksistencialni ali duhovni izraz človeške univerzalne odnosnosti, tj. sposobnosti, da v vsem, s čimer je v odnosu, najdemo sebe in v sebi najdemo vse. Tej dimenziji človeške biti pravim tudi »absolutna dimenzija«, to pa zato, ker daje mero vsemu in je sama neizmerljiva. O tem sem več pisal v svoji zadnji knjigi *O naravi duha* (Ule 2023). Če pravim »absolutna dimenzija«, ne predpostavljam ali zahtevam odnosa do kakega določnega absoluta, naj si bo osebni ali brezosebni bog, čeprav takšno pojmovanje absolutne dimenzije seveda dopuščam.

Kovačič Peršin v svoji knjigi piše (2024, 13), da se prava vera nujno odraža v življenju posameznika, zlasti v njegovi zmožnosti za pristno soodnosnost, kajti človeško bitje je namreč človeško prav po zavesti medsebojne soodvisnosti, ki ne narekuje le medsebojne naklonjenosti in solidarnosti, pač pa je osnovni vzgib naše evolucije.

Ugotavlja pa, da metafizično naravnano krščansko razmišljanje in ravnanje ne ustreza zahtevi ter potrebi po negovanju pristne soodnosnosti, kajti ostaja slepo zavezano tradicionalni ontoteološki paradigmi, ki Boga postavlja za absolutno bivajoče, ki naj bi bilo vrhovni gospodar in temelj vsega bivajočega, ob tem pa spregleda bit kot izvorni smisel tako bivanja

kot nič. V poglavju o Kocbeku Kovačič Peršin ugotavlja, da je to pesnik, ki izrazito presega ontoteološko metafiziko. Zato je ta pesnik Kovačič Peršinu zelo blizu. Blizu mu je Kocbekovo temeljno dognanje, da se je Bog postmetafizične dobe umaknil v človekovo notranjost, intimnost in medčloveško soodnosnost (Kovačič Peršin 2024, 394). Lahko sklepamo, da je božja odsotnost v postmetafizičnem svetu le navidezna, saj je prisoten v človeški soodnosnosti. Res pa je tudi, da te prisotnosti ne doseže nobena religiozna ali nihilistična zagnanost. Pač pa jo lahko doseže globoka poezija, kot je npr. Kocbekova. Poleg tega sta tako Kocbek kot Kovačič Peršin družbeno izjemno angažirana kristjana in misleca. Kovačič Peršin ugotavlja, da je Kocbek v svojem pesnjenju in zgodovinskem delovanju nenehno stremel k povezovanju vertikalnega in horizontalnega pojmovanja Boga. Podobno kot Simone Weil je veroval, da se Bog razodeva kot transcendentelni tretji v mojem razmerju do bližnjika. Šele s tem postaja verovanje totalno, namreč dokončna spojitve eksistence in esence, začetek človekovega stvarnega pobožanstvenja. Kovačič Peršin meni (2024, 386), da se v tem pojmovanju izraža prava kopernikanska revolucija v sodobni krščanski teologiji. Bistvo tega obrata je nemara prav v ekstenzialno in zgodovinsko odgovornem povezovanju človeške imanence z božansko transcendo, seveda ob tihi predpostavki, da sta obe že v načelu obrnjeni ena k drugi, ne pa nemara mimobežni, kot se to dozdeva mnogim ontoteološkim metafizikam.

Še bolj kot Kocbekovo eksistenzialno in zgodovinsko spajanje imanence s transcendo pa Kovačič Peršina nagovarja poezija Vilka Steguja, ki jo Kovačič Peršin kot zadnjo predstavlja v svoji knjigi. Temeljna Stegujeva bivanjska izkušnja je namreč intimna izkušnja svetega v tišini in molku, kar je Kovačič Peršinu kot izjemno intuitivnemu in izkušensko naravnranemu mislecu zelo blizu. V tej izkušnji lahko začutimo tisto, čemur Stegu in Kovačič Peršin pravita »Glas Božji«. Ta Glas nas kliče v bit samo, ne nemara h kakemu absolutno bivajočemu (Kovačič Peršin 2024, 404). Tu gre za izrazito osebno vero, ne za institucionalizirano religijo. Poraja se v razpetosti med dvomom in upanjem ter sredi vseh mogočih paradoksov. Stegu celo pravi, da tako pač mora biti, izven vere, izven upanja, celo izven ljubezni in izven nas ter z vso težo dvoma v nas (str. 406).

Zato je za Steguja in tudi Kovačič Peršina sposobnost, da ostanemo v temi objema Božjega molka, najgloblje versko izkustvo. Tu gre za doživljanje Božje navzočnosti v mrku (ali bolje zatemnitvi) njegove prisotnosti, v molku Njegove besede. Za oba je danes temeljni položaj verujočega

ta, ki išče kar se da osebni odnos z Bogom in čaka na Njegov neposreden odgovor (Kovačič Peršin 2024, 412).

Ob tem mi pride na misel izjemno globoka Jezusova izjava, kot jo pri naša Evangelij po Janezu (»Janezov evangelij« 1974, 24): »Bog je duh, in kateri ga molijo, ga morajo moliti v duhu in resnici.« Vprašajmo se, koliko pa nas je, ki vemo ali se vsaj zavedamo, da je bog duh? Saj nam niti to ni znano, kaj naj bi bilo »duh«, in še manj, kako je Bog duh. A to pomeni, da ga tudi ne znamo in ne moremo »moliti v duhu in resnici«. Ali ni ta naša nemoč temeljni razlog videza o »mrku Božje prisotnosti«? Kajti, kaj se dogaja, če ne vemo, kako je Bog duh in ga posledično ne znamo ali ne zmoremo moliti v duhu? Zelo jasno, spreminjamo ga v malika in demona. Ko je govor o Božji smrti v »našem času«, moramo vedeti, da Nietzsche govori o tem, da smo to »smrt« povzročili prav ljudje. Kako le – pač s svojim demoničnim povelečevanjem, čaščenjem in bojem za Boga ali proti Njemu vseh vrst. Morda nam res vlada ozračje smrti Boga, vendar so dandanes žal toliko bolj živi oz., bolje, zgolj živahni razni demoni nadomestki Boga, ki so znak in izraz lažnega duha. Eden od takšnih nadomestkov je npr. dandanes še kako živahen, čeprav ni živ, v Izraelu in tamkajšnjih grozljivih spopadih med Judi in Palestinci. Če je kaj temeljno v teh spopadih, je namreč to, da to niso spopadi o Bogu kot duhu, v duhu ali za duha, kajti dejanski duh je življenje, ki poraja življenje, kot je pisal že Goethe, pač pa so to spopadi o demonu, ki je smrt in lahko poraja le smrt. Prepričan sem, da teh spopadov ne poganjajo le podivjani judovski cionisti in islamski džihadisti, temveč jih pridno netimo prav vsi ljudje, s svojo pozabo Boga kot duha in molitve Njega v duhu (mimogrede, ali nam je sploh jasno, kaj pomeni »molitev Njega«). Petrova knjiga o tem, kako misliti Boga, je zame pomembna prav zato, ker nas nenehno opozarja na to pozabo.

Kovačič Peršin v uvodu v svojo knjigo poudarja, da Bog svetopisemskega razodetja ponuja skrbni odnos do človeka in nagovarja tistega, ki v tišini srca posluša. Ta Bog se ne pusti imenovati, ker ni malik, ampak živi Bog (Kovačič Peršin, 2024, 33). Kovačič Peršin visoko ceni poezijo Dragotina Ketteja, ki predstavlja prvo modernistično poezijo na Slovenskem. V znamenitem ciklusu pesmi »Moj Bog« je Kette povzdignil prav Boga kot življenje (nav. po Kovačič Peršin 2024, 132):

In smrti ni! ... jaz vidim le življenje,
ljubezen večno vidim krog in krog.

Kette je tudi meni zelo ljub in pomemben pesnik. Vendar mi je morda

še ljubši Simon Jenko, namreč zato, ker je med drugim spesnil eno redkih, morda celo edino slovensko pesem, posvečeno prav duhu. To pesem sem uporabil tudi sam kot uvod v svojo knjigo o naravi duha. Osrednji verzi te pesmi so nemara tile (Jenko 1965, 144):

Ti, duh, če v meni tičiš,
pogledati samemu sebi se daj! [...]
Sam sebe zasmehuješ,
sam sebe zaničuješ. [...]
Neusmiljeno molčiš,
sam sebe tak' rekoč tajiš.
Pa vendar, prosim te, prepusti mi,
te s tabo same' sebi misliti.

Bog žive vere je lahko le duh, ki je življenje samo, ki ga lahko uzremo prav skozi samoskrivanje in samoutajevanje. Bog ontoteologije je malik, ne živi Bog. K živemu Bogu kot živemu Duhu zato lahko, kot pravi Peter (Kovačič Peršin 2024, 33), vodi le pot radikalne ponotranjenosti, kar pa ne pomeni bega od sveta, temveč pot brezpogojne skrbi za druge.

Literatura

- »Janezov evangelij.« 1974. V *Sveto pismo stare in nove zaveze*. Britanska biblična družba.
- Jenko, Simon. 1965. *Zbrano delo*. 2. zv. Uredil France Bernik. Državna založba Slovenije.
- Kovačič Peršin, Peter. 2024. *Kako misliti Boga*. Apokalipsa.
- Ule, Andrej. 2023. *O naravi duha*. Slovenska matica.
- Ule, Andrej. 2024. »Sodelovanje med študentskimi aktivisti in študenti teologije.« V *Zbornik o Skupnosti študentov 1968–1974*, uredil Tomaž Kšela. Mariborska literarna družba.